

Ginyes tècnics en l'art pictòric

A la recerca d'elements tècnics en els quadres dels museus gironins

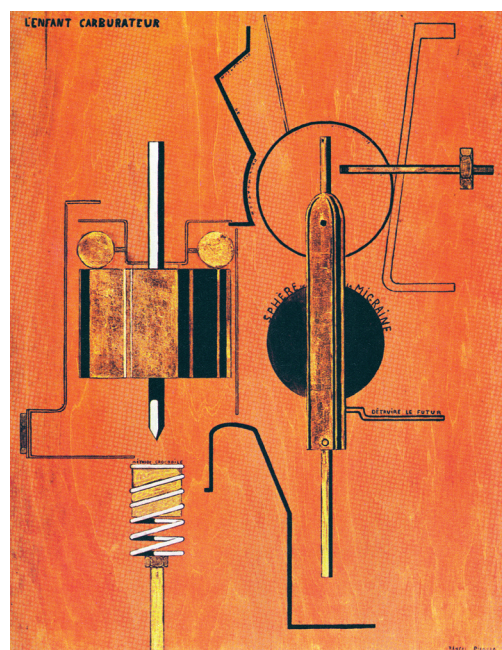
Vaig anar a visitar quatre museus gironins: el Museu Municipal de Tossa, el Museu d'Art de Girona, el Museu de l'Empordà, a Figueres, i el Museu Comarcal de la Garrotxa. I que hi buscava? Hi buscava quadres que incorporessin algun element tècnic, un giny mecànic, elèctric, de vapor, proper o llunyà; o també, trobar un paisatge relacionat amb un entorn fabril o energètic. No buscava que tota la tela girés al voltant d'una temàtica d'exclusiva preocupació tecnològica o industrial com es troba, per esmentar alguns dels quadres per a mi singulars, a *Composition mécanique* (1914), del cubista Fernand Léger; o a *Fàbrica*, de 1912, obra de Natàlia Gontxarova, representativa del futurisme rus; o a *Plaça d'Itàlia*, un oli del 1914, de Giorgio de Chirico; o en *El nen carburador* i *Parada amorosa*, tots dos quadres de cap a 1917, del pioner del dadaisme Francis Picabia; o en *El temps traspassat* (1939), del surrealista René Magritte.

PERE JOAN SUREDA > TEXT

Com a antecedent, he de dir que feia poc havia visitat, acompanyat de l'amic Emili Rams, la nova seu de l'Ajuntament d'Anglès, a l'antiga casa Cendra, rehabilitada amb respecte i encert, i embellida, en parets apropiades, amb reproduccions d'algunes obres de la pintora Remedios Varo. Nascuda a Anglès el 1908, va desenvolupar la seva carrera artística a Mèxic. Bon nombre de les seves obres, d'un surrealisme desbordant, són plenes d'elements que recorden el món industrial tèxtil de l'Anglès de la seva infantesa. *La ciencia inútil* o *El alquimista*, de 1955, i *Premonición*, de 1953, serien una mostra d'aquestes referències a l'arqueologia industrial que conforma molts dels seus quadres.

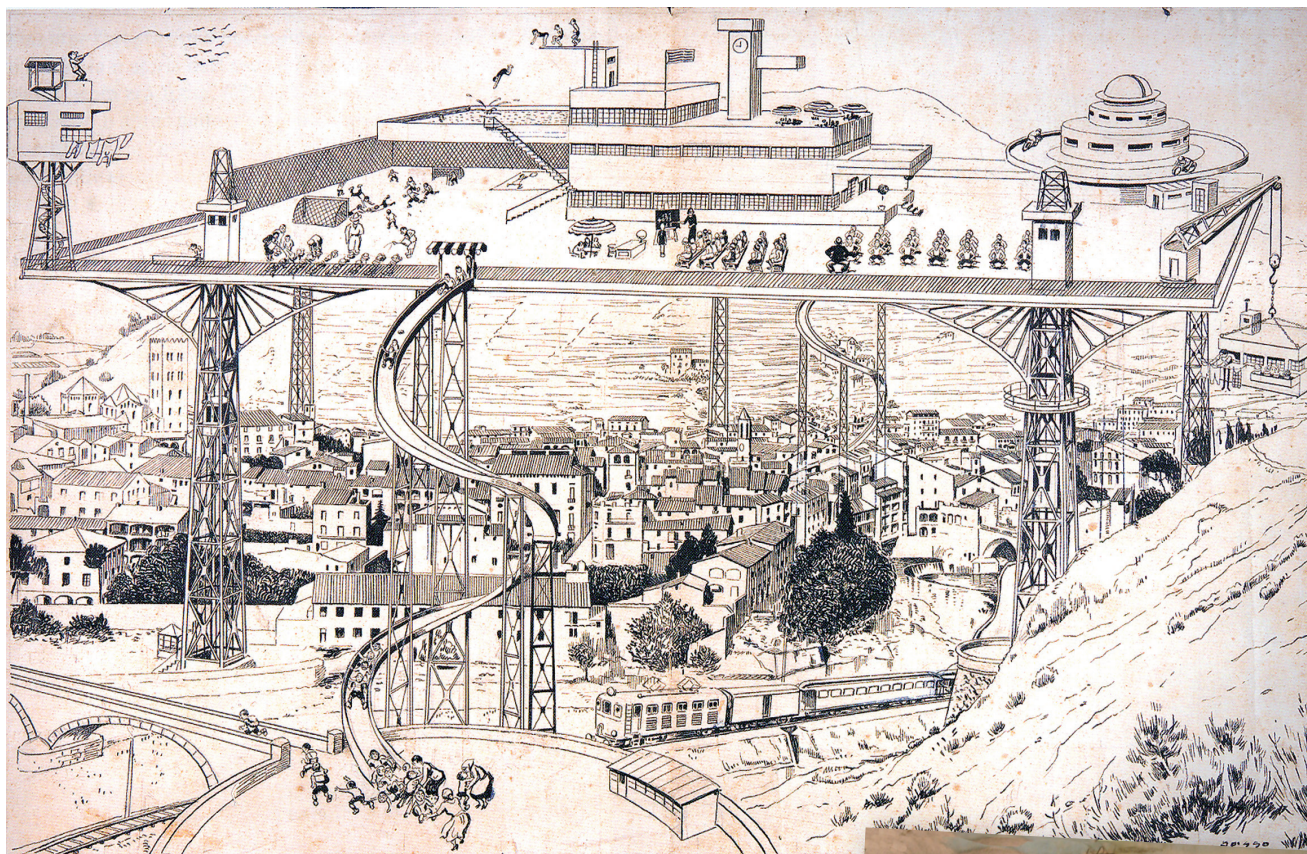
Certament, potser no amb la insistència temàtica de Varo, es troben altres quadres en els quals els ginyes tècnics són presents, en un paper important o secundari. Com a més coneguts esmentem *Persistència de la memòria* (1931), de Salvador Dalí, amb els rellotges tous. El rellotge és un dels primers ginyes estudiats per homes capficats per la mesu-

Podríem anar recorrent obres d'autors propers que un moment o altre es van esforçar a copsar colors i vida en diversos aspectes influenciats per les noves tecnologies

>> Francis Picabia, *Nen carburador*, 1918.

ra del temps. O quadres en els quals el tema tractat és ja reflex d'un espai urbà transformat per les noves tecnologies. Així, Picasso, quan, el 1909, a Horta de Sant Joan pinta *Fàbrica*, escull una vigorosa xemeneia, element singular de

la fàbrica de vapor, com a eix vertical de la composició.

Idènticament, podríem anar recorrent obres d'autors propers que un moment o altre –per exemple, els inclosos en el *Paisatgisme a Catalunya*, de Francesc Fontbona– ja des de finals del segle XIX, i dins dels diferents corrents pictòrics, es van esforçar a copsar colors i vida en diversos aspectes influenciats per les noves tecnologies.

De l'Atles paisatgístic de Girona

També cal dir que feia poc jo havia tingut a les mans l'*Atles paisatgístic de les terres de Girona*, exuberant, completíssim. Les més de mil pàgines dels dos volums són un recorregut gairebé exhaustiu per belles muntanyes, costes, rius, valls, aiguamolls, bosquíries, platges, mars, suaus o feréstecs, pobles i poblets d'interior i de ribera, carros, tartanes, barques, amb lluminositats diverses, amb pinzellades més o menys intenses. I jo també hi buscava aquell quadre d'aquell pintor gironí capaç de plasmar l'estètica d'una xemeneia, d'un

>> Ricard Opisso. Visió futurista de Ripoll. 1931. Dibuix a tinta.

espai fabril; una resclosa, un molí, un vaixell a vapor... No trobaré paisatges evocant una via amb tren o sense, una carretera i vehicles, o una línia elèctrica marcant una perspectiva?

Doncs, es poden comptar amb els dits de la mà, però n'hi ha. El més sorprenent és un dibuix a tinta de Ricard Opisso, *Visió futurista de Ripoll*, del 1931. Una visió desbordant: una gran plataforma elevada per sobre de la població, sostinguda per reforçades torres metàl·liques, amb ascensors per pujar-hi i tobogans per baixar-ne.

Potser el giny tècnic més present en pintures de tema històric és el trabuc o el fusell, en mans de francesos, contrabandistes o defensors de la terra

>> Josep Berga i Boada. Jove dalt d'una moto. Apunt al carbó.

La indústria que inspira

Entre els molts pintors que han cercat l'estètica en espais oposats al paisatgisme romàntic, esmentem Jaume Martí Pons, nebot de Martí Alsina, que amb un realisme absolut i detallista pinta *L'estació de França de Girona*, amb l'estructura metàl·lica aleshores existent, màquina i vagons de tren. Joan Colom també donà una visió, des de un angle elevat, de *L'estació de França* de Barcelona, el 1911, amb un fons de ciutat boirosa de fums i xemeneies, i un primer terme de carros, vies i vagons.

La dinàmica del port, de Barcelona, com la de les estacions de ferrocarril, ha atret molts artistes. Roig i Soler, en el quadre *Port*, reproduceix un vapor i una grua en plena operació de càrrega o descàrrega. Un exemple potent de maquinària portuària és plasmat per Rafael Estrany en l'aiguafort *Port de Barcelona*; la seva preocupació per la màquina ofereix un elevat interès estètic. En canvi, Lluís Graner, a *Port de nit*, fixa l'atenció en els brillants punts de llum dels vaixells i del moll, que accentuen la foscor de la ciutat. El lirisme del crepuscle, amb el cel rogent de fons i els punts elèctrics escampats per la ciutat, el troba també Francesc Pi de la Serra en el quadre *Terrassa*.

Jaume Mercadé, de l'escola noucentista, va aconseguir un premi amb el quadre *Zeppelin*, de 1930, amb el dirigible i dues siluetes d'avions volant sobre els teulats de Barcelona. Del mateix autor, i ple d'interès, és el *Paisatge suburbial*, un conjunt imponent i solitari de fàbriques, xemeneies i conduccions elèctriques. A Ramon Capmany també l'atrau el tema, generalment marginat, dels terrats, i pinta *Terrats de Sants*, obra en què sobresurten les abundants xemeneies de tantes indústries que ocupaven aquell districte de Barcelona. I com a brillant, l'obra *Paral·lel* (1930), d'Emili Bosch Roger, un dels retrats més vius d'aquesta avinguda barcelonina: autobús de dos pisos, tramvia, cotxes, carros, terrasses de bars, abundància de persones i les xemeneies de la tèrmica.

>> Joan Colom Agustí. Estació de França. 1911. Oli sobre tela.
60,3 x 73,5 cm. Museu Nacional d'Art de Catalunya.

A la plataforma, una piscina, un camp de futbol i aules; no hi falten tren ni grues.

S'hi reproduceix un dibuix de Toni Huerta «Zappa», més propi d'un còmic surrealista que de figurar en aquest *Atles*. En destaco, com a element tècnic incorporat, un singular vehicle amb matrícula convencional GE-H 0365; el títol és *Lo paradójico de las rutas de la fobia*, de 1974. Cal entendre-ho com a mostra del trencament amb el paisatge estereotipat, practicat per alguns joves pintors en el darrer terç del segle passat.

Avançant en aquest primer volum, i saltant endarrere en el temps, apareix el quadre d'Oleguer Junyent *Santa Coloma. El Mercat*, del 1933, que incorpora amb tot realisme dos autobusos parats en una plaça; l'escala posterior per accedir a la coberta portapaquets dels vehicles els situa a la seva època.

Ja a l'estrena de la segona meitat del segle xx es troba un tema semblant, en un quadre de Joaquim Caselles, *Plaça de Girona* (1950), que des d'una perspectiva superior mostra el moviment urbà a l'entorn de tres autobusos de línia que podrien estar parats a la plaça de Sant Agustí.

I tinc l'agradable sorpresa de veure reproduït el quadre *Vacances*, una peça important del noucentisme, de grans dimensions, apartada del paisatgisme en ús, pintat per Josep Aragay, el 1923-1924. De gairebé 3 x 4 metres, sobre un fons marí amb vela llatina i goleta, un temple corinti, un esvelt campanar romànic i modernes amazones, hi introdueix la moto i la parella de motoristes, com a símbol de modernitat.

Finalment, cal remarcar la xemeneia que destaca en l'oli *Llagostera* (1969), d'Enric Marquès.

I en les primeres pàgines del segon volum de l'*Atles*, es reproduceix un petit quadre d'Agustí Boy, fill de Palamós, *L'estació de la Bisbal* (1888), amb el trenet, l'estació i un grup de persones observant el nou giny.

Potser el giny tècnic que està més present en pintures de tema històric del s. XIX a Catalunya és el trabuc o el fusell, en mans de francesos, contrabandistes o defensors de la terra. Aquests dos elements també s'incorporen, òbviament, en el quadre de Bertomeu Ribó *L'entra-*

da del general O'Donnell amb les seves tropes espanyoles al castell, de 1894; el castell és el de la Bisbal. S'inclou a l'Atles malgrat que el tema s'aparti del marc paisatgístic.

Dels museus públics

I guiat pel mateix interès vaig, doncs, visitar els museus a dalt esmentats.

En el de la Garrotxa, hi ha un quadre de Josep Berga i Boix titulat *Patrolles carlines*. A la patrulla, amb faixa i barretina, com a element tècnic no li falten els obligats trabucs i fusells. En una altra sala, es pot contemplar un apunt al carbó de Josep Berga i Boada, amb un jove dalt d'una moto, dedicat «a l'amic Trincheria». Pere Gussinyé i Gironella hi té penjat un paisatge d'una fàbrica, al costat d'un riu i amb una xemeneia fumant, del 1943. En aquesta línia, Alfred Opisso hi té un quadre, una mica tètric, datat el 1937, titulat *Paisatge industrial*. I de Lleó Quera hi ha el *París* (1956) amb una barca a vapor en el Sena. I en tot el recorregut, ens queda el conegut *La càrrega*, de Ramon Casas, amb tota la força social del tema emmarcat per les tres xemeneies del fons.

En el Museu de l'Empordà s'exposa un petit quadre, cedit pel Museu d'Art Modern de Madrid, del belga instal·lat a Madrid Carlos de Haes, titulat *El Sena*, amb dues barques, una de les quals amb xemeneia i roda de pales. I una petita aquarel·la, de 30 x 40 cm, d'Avel·lí Artís-Gener, no datada, en què sota un cel plujós i uns magatzems marginals apareixen un camió i un cotxe. I d'Eusebi de Puig, mort a París el 1927, s'hi pot contemplar el *Paisatge empordanès*, de colors suaus, un fons de Pirineus nevats, i en segon terme una fàbrica al mig de la plana.

En el Museu d'Art de Girona només hi vaig saber trobar les escopetes, gens destacades, del quadre de Ramon Martí Alsina *El setge de Girona*, (d'abans del 1865); i una làmpada de gas, com a element tècnic secundari, en el de Jaume Pons i Martí *El cafè Vila de la plaça del Vi de Girona*, de 1877.

El Municipal de Tossa, tan bellament instal·lat, no conté ni un quadre per poder-lo anotar en el sector d'interès que em guiava.

>> Agustí Boy. L'estació de la Bisbal. 1888.

>> Josep Aragay. Vacances. 1923-1924. 3 x 4 metres.

Després de tot el que hem dit, algú podria treure la conclusió que els pintors de la nostra terra majorment no s'han apartat dels patrons tradici-

onals neoromàntics. Seria un judici equivocacat, ja que són moltes les exposicions i col·leccions particulars en les quals es mostren i es guarden teles de pintors que han sabut traduir en obra d'art màquines i ginys, o han abocat sensibilitat i vibració en entorns quotidians transformats per la cultura industrial en diferents ritmes, usos, visions i espais.

Es guarden teles de pintors que han sabut traduir en obra d'art màquines i ginys, o han abocat sensibilitat i vibració en entorns quotidians transformats per la cultura industrial

Pere Joan Sureda és doctor enginyer industrial.